

הדיבור במלואו:

דברים: ולא תענה ברעך עד שקר

שמות: לא תענה ברעך עד שקר

המצווה העיקרית:

ספר החינוך ל"ז- שלא להעיד שקר

שלא להעיד עדות שקר, שנאמר (שמות כ יג) לא תענה ברעך עד שקר, ונכפלה במקום אחר בלאו אחר עד שוא. שרש מצוה זו נגלה, כי השקר נמאס ונאלח לעין כל משכיל, גם כי בעדות אמת העולם עומד, שכל דברי ריבות בני אדם מתבטלים בעדות אנשים. ואם כן עדות שקר סבה לחרבן הישוב.

משנה תורה לרמב"ם, הלכות עדות א,א

העד מצווה להעיד בבית דין, בכל עדות שיודע, בין בעדות שיחייב בה חברו, בין בעדות שיזכהו בה: והוא, שיתבענו להעיד בדיני ממונות--שנאמר "והוא עד, או ראה או ידע; אם לא יגיד, ונשא עונו" (ויקרא ה,א).

מצוות נוספות הנכללות בדיבור:

משנה תורה לרמב"ם- מונה 8 מצוות בהלכות עדות, כולל האחריות להעיד, חקירת העדים מצד בית הדין ועונש על עדות שקר.

רב סעדיה גאון (אזהרות) פגיעה בזולת בדיבור, השלכותיו של שימוש לא הולם בדיבור (צרעת) וקורבנות המכפרים על עדות שקר. המצווה לכתוב ספר תורה ("עדות").

אברבנאל והמלבי"ם מונים בדיבור זה עבירות לשון הרע, רכילות, והלבנות פנים

לב הדברים: בהתאם לעון הליבה

פירוש האברבנאל לשמות כ' יב'

ואחר שהזהיר שלא יזיק אדם את חברו במעשה רע לא בגופו, לא באשתו, ולא בממונו – הזהירו... "לא תענה ברעך עד שקר". ומלבד שהזהיר בזה, שלא יעיד אדם שקר, נכלל בו הלועג על חברו, והמספר לשון הרע, והרכיל, והמלבין פני חברו ברבים ודומיהם.

"טוב לי תורת פוך"- מן התורה

דברים יט יח

ודרשו השופטים היטב, והנה עד שקר העד, שקר ענה באחיו. ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, ובערת הרע מקרבך. והנשואים ישמעו ויראו, ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך.

לב הדברים: בהתאם לעון הליבה

בראשית א א בראשית, ברא אלקים, את השמים, ואת הארץ. ב והארץ, היתה תהו ובהו, וחשך, על-פני תהום; ורוח אלקים, מרחפת על-פני המים. ג ויאמר אלקים, יהי אור; ויהי-אור. ד וברא

הדיבור

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

אֱלֹקִים אֶת-הָאֹר, כִּי-טוֹב; וַיַּבְדֵּל אֱלֹקִים, בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. הַיְקָרָא אֱלֹקִים לְאֹר יוֹם, וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה; וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר, יוֹם אֶחָד.

1 בראשית ב

(ז) וַיִּצַּר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפְחַ בְּאַפּוֹ נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:
תרגום אונקלוס- ויברא יי אלוהים ית אדם עפרא מן ארעא ונפח באפוהי נשמתא דחיי והוות באדם לרוח ממללא.
רש"י שם- לנפש חיה - אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור.

1 ויקרא יט, טו -לא תלך רכיל בעמך

"שמע בני מוסר אבין"- דברי מוסר

2 הרב דוד קאסוטו

לא תענה – לא תעיד, על כל דבר הנוגע ברעך, עדות נגד האמת, כעד שקר

2 המדרש הגדול

אמר ריש לקיש, מצינו שהכל ברא הקב"ה חוץ ממידת השקר שלא בראה, אלא הבריות בודין אותן מליבן... אמר ר' לוי: אמר הקב"ה: אם העדת על חברך עדות שקר, מעלה אני עליך כאילו העדת שלא בראתי עולמי בשישה ימים ונחתי בשביעי."
לא תענה" - אמר ר' שמואל בר נחמן - מצינו שהכל ברא הקב"ה בעולמו חוץ ממדת השקר שלא ברא, ומדת שוא שלא פעל, אלא הבריות ברו אותם מלבם, שנאמר (ישעיה נ"ט) "הרו והגו מלב דברי שקר."

2 רש"י הירש, חורב, פרק נד

אין לך דבר בחיי אדם, שבו גורלו של האחד נתון בידי זולתו במידה כה מרובה כמו העדות והשיפוט. אין לך דבר שבו מופיע האדם במעלה גבוהה יותר מאשר כעד וכדיין, לפיכך בשום מקום אין האמת והנאמנות מוחזקות בחזקת קדושה כמו כאן, ובשום מקום אין הבגידה באמון הרסנית יותר מאשר כאן. בא וראה! אם אתה דיין או עד, כל העוולות שזוממים לעשות לזולתך תלויות בהבל פיה, לשבט ולחסד. אתה עלול למוטט אותו אם תחרוג מן האמת והצדק, ואילו אם מוצא פיה הוא אמת וצדק, הנך עשוי לקיים עולם מלא.

2 רמב"ן בפירוש דברים ה', טז

"וביאר 'ולא תענה ברעך עד שוא', לאסור להעיד על חברו אפילו דבר שאינו כלום ולא יתחייב בו כלום בבית דין, כגון שיעיד: אמר פלוני ליתן לזה מנה ולא קנה מידו, כי שווא - דבר בטל"

2 עד שקר/עד שווא

איסור 'לא תענה ברעך עד שקר' - אוסר עדות שאינה נכונה המזיקה לאדם שעליו מעידים איסור 'לא תענה ברעך עד שוא' - אוסר כל עדות שאינה נכונה, בין אם עדות זו מזיקה ופוגעת באדם הנידון ובין אם לאו.

שיטה נוספת:

שווא = שקר יחזקאל: "חזו שוא וקסם כזב" (י"ג, ו); "יען דברכם שוא וחזיתם כזב" (י"ג, ח).
תהילים: "כי פסו אמונים (-דוברי אמת) מבני אדם, שוא ידברו איש את רעהו, שפת חלקות" (י"ב, ב-ג); "אשר פיהם דבר שוא, וימינם ימין שקר" (קמ"ד, ח).

2 ר' נחמן, ליקוטי עצות- אמת ואמונה

מבוא
אנכי ה'
לא יהיה
לא תשא
זכור את
כבוד את
לא תרצח
לא תנאף
לא תגנב
לא תענה
לא תחמוד

כשתרצה להכלל באחד עד שיהיה נכלל אחר הבריאה בבחינת קודם הבריאה, שיהיה כולו אחד, כולו טוב, כולו קודש, כמו שהיה קודם הבריאה- תשמור את עצמך משקר ותדבר רק אמת, ותהיה איש אמת לאמיתו, וע"י זה תהיה נכלל באחד כנ"ל. כי אמת הוא אחד כנ"ל

לב הדברים: בהתאם לעון הלינה

רבינו בחיי, הקדמה לפרשת ויגש

ודבר ידוע כי הדיבור יש לו כוח גדול הן לטוב הן להפכו (כלומר, לרע) והוא עיקר הוויית האדם כאותו פרי שהוא עיקר האילן, ומזה אמר הכתוב (בראשית ב', ז') 'ויהי האדם לנפש חיה'. ביאורו שעיקר הוויית האדם היא בשביל נפש חיה שהיא הנפש המדברת, וכן תרגם אונקלוס 'לרוח ממללא', ועל כן נקרא הדיבור פרי, והוא שכתוב (ישעיה נ"ז, י"ט) 'בורא נב שפתים', כי הדיבור פרי שפתיים. ויש בדיבור שתי דרכים: דרך החיים ודרך המוות, והוא שכתוב (משלי י"ח, כ"א) 'מוות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה'. וזה אזהרה למי שהוא בעל דברים, או בדברי תורה וענייני המצוות שהוא דרך החיים, או בלשון הרע ושאר העבירות התלויות בדיבור שהוא דרך המוות, שהדיבור הוא עיקר גדול באדם להושיע נפשו וגופו או להאבדו חלילה.

מהר"ל

אע"ג שכמה מצוות הם בתורה שעליהם נאמר שהם חיים לאדם... מ"מ דבר זה בפרט היה מכריז מאן בעי חיי, כאילו היה דבר זה נצור לשונך מרע דבר טבעי המרפא זו.... והטעם בזה כי הלשון היא חיות האדם... ודבר זה גורם שנחשב הלשון הטוב כמו סם חיים מאחר שהלשון עצם החיים.

רש"י הירש, חורב, פרק נג

דמותו של אדם, המצטיירת בתודעתם של אחרים, היא יקרו. דמות זו קובעת את גישת האחרים אליו ואת המשקל שהם מייחסים להשפעתו... כבד את האדם ביקרו ובדמותו ואל תשלח ידך להמיתו בדמות זו, שערכי קדושה וטהרה תלויים בה. אל תדבר בגנותו! ..טעם דין לשון הרע ורכילות חורג מיהסי אדם זה או אחר לחברו ויש לו משמעות רחבה וכללית יותר. לא רק רוחותו ואושרו של יחיד זה או אחר תלויים בשמירת הלשון, אלא מיטב הברכות- השלום החברתי. אם ישמור היחיד את לשונו, הרי שהוא תורם להשכנת השלום בחברתו, בקהילתו, בעירו ובארצו.

.. אתם בני ישראל ובנות ישראל, החפצים לאמץ לבכם לחות חיים הראוים לשם ישראל, דבר ראשון התחזקו ומלטו נפשכם מן העוון הזה. היו אדונים ללשונכם! קדשו לשונכם רק לדברים המוסיפים חכמה, הבנה, ברכה ושלום ודברי אלוקים חיים. ובמקום שאינכם יכולים לקיים שיחה מעין זו, יפה לכם השתיקה.

ירושלמי שבת פ"א ה"ב

אמר רבי שמעון בן יוחאי אילו הייתי עומד על הר סיני בשעה שניתנה תורה לישראל הייתי תובע לפני הקב"ה שיברא לאלו האנשים שתי פיות אחד שיעסקו בתורה ואחד שיעשו בו כל צורכיהם. חזר ואמר מה פה אחד אין העולם יכול לעמוד בפני לשון הרע אילו היו שתי פיות על אחת כמה וכמה.

מסילת ישרים, פרק י"א- בפרטי מידת הנקיות

הרכילות ולשון הרע, כבר חומרו נודע וגודל ענפו כי רבו מאוד, עד שכבר גזרו אומר חז"ל במאמר שכבר הזכרתי: 'וכולם באבק לשון הרע'. 'ואמרו (ערכין ט"ו): "היכי דמי אבק לשון הרע, כגון דאמר: היכא משתכח נורא אלא בי פלניא". 'או שיספר טובתו לפני שונאיו וכל כיוצא בזה. אף על פי שנראים דברים קלים ורחוקים מן הרכילות, הנה באמת מאבק שלו הם. כלל של דבר: הרבה דרכים ליצר. אבל כל דבר שיוכל להיוולד ממנו נזק או בזיון לחברו, בין בפניו בין שלא בפניו, הרי זה בכלל לשון הרע השנאוי ומתועב לפני המקום. שאמרו עליו (שם): "כל המספר לשון הרע כאלו כופר בעיקר". וקרא כתיב (תהילים ק"א): "מלשני בסתר רעהו אותו אצמית".

הדברי

המצוות

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

אורחות צדיקים שער לשון הרע

אמרו רבותינו זיכרונם לברכה (ערכין טו, ב): כל המספר לשון הרע, כאלו כפר בעקר, שנאמר: "אשר אמרו ללשוננו נגביר, שפתינו אתנו, מי אדון לנו" (תהילים יב, ה). ולכך לשון הרע הוא חטא, כי הוא עושה רעה גדולה לחברם, שהוא מבאיש ריחו בעיני העם ושאר הפסדות, ואין רווח לבעל הלשון. ובדאי הרגיל בלשון הרע, פורק עול שמים מעליו, כי הוא חוטא בלי הנאה, והוא רע יותר מגנב ונואף, שהם רודפים אחר הנאתם, ואין פריקת עול כמו לשון הרע (שוחר טוב כק)... ועוד אמרו רבותינו זיכרונם לברכה, ששקולה לשון הרע כנגד עבודה-זרה וגלוי-עריות ושפיכת-דמים (ערכין שם). ודבר זה תמה מאוד ששקולה לשון הרע כנגד אלו העבירות, ועל כל אחת מהן יהרג ואל יעבר (סנהדרין עד, א)... ויש ליתן טעם בדבר, כי בעל הלשון שונה באיוולתו עשר פעמים ויותר, בכל יום מכלים ומבייש בני-אדם, מלבד מה שמזיק למי שאומר עליו; ואפילו עבירה קלה, כשאדם עובר עליה כמה פעמים, היא נעשית גדולה, כי אפילו שער אחד, שהוא רך וחלש מאוד, כשתקבץ הרבה שערות יחד תעשה מהם חבל חזק. ומה שאמרו ששקולה לשון הרע נגד אותן שלוש עבירות, הפירוש - שעובר על אותן שלוש עבירות פעם אחת מחמת רוב היצר, ולא כנגד המושמד היוצא מן הכלל לעבר עליהם בכל עת. ועוד, בעל לשון הרע קשה לו לעשות תשובה, כיון שהוא רגיל בכך למד לשונו לדבר רע. ועוד, החטא קל בעיניו, כי אמר: לא לשונו רק דבור בעלמא, ואינו נותן לב לשוב לרוב הנזק שיעשה; ואפילו אם ישוב - אין תשובתו שלמה, כי אינו מכיר גודל החטא אשר עשה. והוא צריך מחילה מאותן שדבר עליהם, והוא אינו זוכר מי הם כולם. ועוד, יש שדבר עליו ועשה לו רעה והזיק לו לאותו אדם, ושכח מה דבר עליו, כי לשון הרע מכוסה ומכה בסתר, הוא בכאן ומכה אחד בלשונו שרחוק ממנו (ערכין טו, ב), וזה החוטא מתבייש ממנו להודיע שגמלו רעה. ופעמים ידבר על פגם משפחה, ויזיק לדורות הבאים אחריו, ואין לו מחילה לזה, כי אמרו רבותינו זיכרונם לברכה: המדבר בפגם משפחה, אין לו מחילה עולמית (ירושלמי ב"ק פ"ה ה"ז). "מות וחיים ביד לשון, ואהביה יאכל פריה" (משלי יח, כא). פירוש: אוהב הלשון, אדם החפץ לדבר תמיד, עצה הגונה ונכונה אצלו שיאכל פריה - פירוש, שלא ידבר דברים בטלים, רק ידבר בדברי-תורה והבאת שלום, וללמד לרבים לעשות טובה, ולהורות להם הטוב ולהרחיקם מן הרע, ולקנות האמת, כי אין קץ למצוות שיוכל לעשות בלשון, והמוות וחיים ביד לשון... עוד יש רעה בלשון הרע, כי המספר לשון הרע על חברו אז הוא מתגאה, ויראה עצמו צדיק בעיניו, כי יחשוב: פלוני עשה כך וכך, ואני לא עשיתי! נמצא שהוא מתגאה ומחזיק טובה לעצמו. ואילו יעשה מצווה והחזיק טובה לעצמו היה רע מאוד, כל-שכן וכל-שכן שעושה עבירה גדולה בלשון הרע ומחזיק טובה לעצמו. ואם אדם מספר לשון הרע על היתומים ועל האלמנות, אז עונשו עוד יותר, כי בלאו הכי הם מצטערים, והוא מצער אותם יותר... המספר דברים שגורמים היזק לחברו, הן בגופו והן בממונו, אפילו להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע... היזהר בני מאוד מלשון הרע, כי בזה אתה מבייש עצמך, כי כל הפוסל - פסול, ואינו מדבר בשבחו של עולם, ודרכו לפסל בני-אדם במומו (קדושין ע, א), כי המום שיש בו הוא מונח כל היום בלבו כיון שהוא מוציא [בפיו], כי כל אדם נבחן ונכר במעשיו. כיצד? אם תראה אדם שהוא רגיל לשבח נשים ולדבר מהן תמיד - דע לך שהוא אוהב נשים; ואם הוא משבח מאכים טובים ויין, ובזה רגיל - דע לך שהוא זולל וסובא; וכן בכל דבר. וראיה מהפסוק: "מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי" (תהילים קיט, צז) - בשביל שאני אוהב את התורה, לעולם אני מדבר בה, כי כל דבר שאדם אוהב בלבו הוא מדבר בו תמיד. בעל הלשון מחפש מומי בני-אדם, והוא דומה לזבובים, שהם ינוחו לעולם על מקום הלכלוך; אם יש באדם שחין, הזבובים מניחים את הגוף וישבו על השחין, וכך הוא בעל לשון הרע, מניח כל הטוב באדם ומדבר מן הרע. מעשה באדם אחד, שהלך עם חכם בשדה וראה נבלה אחת. אמר אותו האדם: כמה מסרחת נבלה זו! אמר החכם: כמה לבנים שניה! החכם הוכיח לאותו אדם ואמר: למה תאמר הגנאי שלו, תאמר השבח, כי לעולם יספר אדם בשבחו של עולם... לכן אדם שהורגל בלשונו להחניף ולהתלוצץ ולספר לשון הרע ולדבר כזב ודברים בטלים, ועתה הוא רוצה להיכנע ולמנע מזה ולעשות גדר גדול וחזקה מאוד - יעשה גדר, שיתרחק מחבריו הראשונים שהיה רגיל לדבר עימהם ליצנות וחניפות ולשון הרע ושקר, כי אם יתקרב אצלם, לא יוכל למנוע, כי הם יתחילו לדבר עמו כמו שהורגלו, ואז לא יוכל להתאפק מלדבר עימהם כמו שהורגל. וצריך להרגיל עצמו בשתיקה מאוד מאוד, כדי להרגיל עצמו למעט פתיחת פיו, וירבה לישוב בחדר לבדו ולעסוק בתורה, ויתחבר עם החסידים שאינם מדברים כי אם מדברי-תורה ויראת-שמים, ובזה העניין ירגיל עצמו ימים רבים, ואז ימצא רפואה למכתו.

מבוא
אנכי ה'
לא יהיה
לא תשא
זכור את
כבוד את
לא תרצח
לא תנאף
לא תגנב
לא תענה
לא תחמוד

ר' נחמן, ליקוטי עצות- דיבור

ע"י דיבורים רעים, כגון לשון הרע, רכילות, שקרים, ליצנות, חנופה, או מביש פני חבירו ברבים, וניבול פה, ודברים בטלים ושאר דיבורים רעים, ובפרט כשמדבר לשון הרע על צדיקים וכשרים- ע"י כל אלו, הדיבורים הרעים עושים כנפיים להנחש שיוכל לעופף ולהזיק להעולם מאוד, חס ושלום. היינו שע"י זה מתגברת ומתפשטת חכמת הפילוסופים והאפיקורסים בעולם, שהם בחינת נחש הקדמוני, שמתגברת ומעופפת חכמתם הרעה, חס ושלום, ע"י דבורים רעים הנ"ל ומזיקים מאוד להעולם. אבל ע"י דבורים קדושים עושים כנפיים דקדושה.

הפתגמון

- חותמו של הקב"ה- אמת ~שבת, נה, א
- תועבות ה' שפתי שקר ~משלי יב כב
- על שלושה דברים העולם עומד- על הדין ועל האמת ועל השלום ~אבות א, יח
- מדבר שקר תרחק ~שמות כ"ג, ז
- אם העדות לחברך שקר- מעלה אני עליך כאילו העדת עליי שלא בראתי שמים וארץ ~ירושלמי ברכות א,ה
- מרוח פיו של השקרן נעשה יצר הרע ~רבי נחמן מברסל
- כך עונשו של בדאי- שאפילו אומר אמת אין שומעין לו ~סנהדרין פט
- המדבר אחד בפה ואחד בלב- הקב"ה שונאו ~פס' קיג
- שקר- אין לו רגלים ריש ~א"ב דר"ע
- השקר הוא הרע, הוא הטומאה, ועל ידי זה מסיר השגחת השם יתברך מעליו. אבל ע"י אמת, השגחת ה' יתברך עליו בשלמות. ~ליקוטי עצות- אמת ואמונה
- המילה אמת מקיפה את אותיות הא-ב: מתחילה בא, באמצע "מ", ומסתיימת ב"ת". וכן התורה בעשרת הדברות הדיבר "אנוכי" מתחיל ב"א", המשנה מתחילה ב"מאימתי"- האות "מ", והגמרא מתחילה באות "ת"- "תנא..". ללמדנו כי כל תורת ישראל היא תורת אמת.

לב הדברים: בהתאם לעון הלינה

- כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שפך דמים ~בבא מציעא
- מוות וחיים ביד לשון ~משלי י"ח, כ"א
- כת מספרי לשון הרע אינה מקבלת פני שכינה ~סוטה מ"ב
- כל המספר לשון הרע אין לו חלק לעולם הבא ~פדר"א נ"ג
- המספר לשון הרע מגדיל עוונות עד השמים ~ערכין ט"ו
- חץ שחוט- לשונם (ירמיה ט, ז) נמשל הלשון לחץ ולמה? ..החץ כיוון שירה אותו והלך, אפילו מבקש להחזיר אינו יכול להחזיר ~שו"ט קכ
- יִהְיֶה לְרִצּוֹן אֶמְרֵי-פִי, וְהִגִּיוֹן לִבִּי לִפְנֵיךָ. ה' צוּרִי וְגֹאֲלִי. אֱלֹהִי! נָצַר לְשׁוֹנִי מֶרֶע, וּשְׁפָתִי מִדְּבַר מֶרֶם, וְלִמְקַלְלֵי נַפְשִׁי תִּדֶם, וְנַפְשִׁי כְּעֹפֶר לִפְנֵיךָ ~מתוך תפילת 18
- מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב? נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה. סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו. ~תהילים ל"ד

מספרים ש..

ריב האיברים/ חיים ומוות ביד הלשון

הדיבור

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

מעשה במלך שחלה, כינס אליו את הרופאים, דנו ושקלו ואמרו למלך: "עליך לשתות חלב לביאה". אמר המלך: "מי יביא לי חלב לביאה?" אחד מגיבורי המלך התנדב, לקח עשר עיזים והלך לדרכו לחפש חלב לביאה. הלך לגוב אריות וראה שם לביאה משחקת עם גוריה. ביום הראשון עמד מרחוק, השליך לה עז אחת, ואכלה. כך עשה גם ביום השני, וביום השלישי והרביעי, עד שתמו כל העיזים. התקרב אליה, היה משחק עמה, ובתוך כך לקח מחלבה והלך לו בדרכו למלך. בחצי הלילה חלם חלום - והנה אבריו מתווכחים זה עם זה. מי הכי חשוב! הרגליים אמרו: אין כמונו. אם לא הלכנו, לא היה הגוף יכול להביא חלב. אמרו הידיים: אם לא היינו ממשמשים, לא היה חלב. אמרו העיניים: אנחנו עליונות על הכל. אם לא היינו רואות את הלביאה, לא היה חלב. ענה המוח: אני הכי חשוב, אם לא נתתי העצה לקחת עיזים, לא היה חלב. אמרה הלשון: אני הכי חשובה! אלמלא הדיבור, מה הייתם עושים? ענו כל האיברים: היאך את משווה את עצמך אלינו? את יושבת במקום חושך ואפלה, ואין בך עצם. מי את בכלל בעצם? השיבה להם הלשון: עוד היום תבקשו את סליחתי. נייעור האיש משנתו, שמר את חלומו בלבו. הלך לארמון, נכנס אל המלך, ואמר: "הנה, הבאתי לך חלב כלבה". קצף המלך, וציווה לתלותו. החלו האיברים מתחלחלים ורועדים. אמרה הלשון: הלוא אמרתי לכם! אם אני מצילה אתכם, תודו לי שאני שולטת בכם? אמרו האיברים: הן. אמרה הלשון לתליינים: החזירו אותי אל המלך. דבר לי אליו. כשהגיע האיש למלך אמרה הלשון: "אנו, בלשון הציידים, מבלבלים בדיבור בין כלבה ללביאה. הבאתי לך חלב לביאה. במו ידי חלבתי אותה". שתה המלך את החלב והבריא. והוא שנאמר: **חיים ומוות ביד הלשון.**

(מדרש שוחר טוב לט ב-ג)

נאה דורש- נאה מקיים

מספרים על ר' ישראל מראדין, שכאשר סיים לכתוב את ספרו "חפץ חיים" הוא הלך לקבל הסכמה ואישור לספר מגדולי הדור. אחד מהם היה גאון בשם רבי מרדכי ליפשיץ. הרב ליפשיץ מאוד התרשם מהספר אבל לפני שנתן את הסכמתו רצה להיווכח אם מחבר הספר הוא "נאה דורש, נאה מקיים". ז"א האם מחבר הספר נזהר בעצמו מלשון הרע ורכילות. לשם הבדיקה הוא ביקש מאחד מתלמידיו להעסיק את החפץ חיים בשיחה. במשך שש שעות תמימות ניסה התלמיד "למשוך אותו בלשון" כדי שיוציא מפיו דבר גנאי-אך ללא הצלחה. אפילו פירור של אבק לשון הרע לא יצא מפיו.

(מתוך מבוא לספר "נצור לשונך")

ערכה של מילה

מספרים, כי פעם בא אחד מתושבי העיירה ראדין להתייעץ עם החפץ חיים, כיצד להנצל מלשון הרע. שאל אותו החפץ חיים במה הוא עוסק והתברר כי אותו אדם עובד בבית הדואר המקומי. שאל החפץ חיים: "היש הבדל בין מחירי המברקים או שכל מברק עולה אותו דבר?" ענה האדם: "ודאי שיש הבדל, תלוי כמה מילים במברק. כל מילה עולה הרבה כסף. אנשים מנסים לקמץ ולחסוך במילים." ובכן אמר החפץ חיים "כך גם בשמירת הלשון. אדם צריך לחשוב על כל מילה שחושב להוציא מפיו, כי על כל מילה מיותרת אנו עתידים לשלם תשלום יקר"

המסננת

אדם אחד בא לזקן העיירה שנודע בחוכמתו הרבה, ושאלו: "האם שמעת כבר מה שמספרים על הידיד שלך?" "לא" השיב הזקן, "אבל לפני שאתה מספר, תגיד לי: האם העברת את השמועה על ידידי דרך שלוש המסננות?" "אילו מסננות?" שאל האורח. "הראשונה - מסננת האמת" אמר החכם, "האם אתה בטוח מעל לכל ספק כי הדבר שאתה עומד לספר לי על ידידי - אמת?" האורח היסס: "בעצם, אני לא בטוח. אני רק שמעתי את הסיפור מפי אחר. רגע, רק מתוך סקרנות, ומהי המסננת השנייה?" "המסננת השנייה", אמר הזקן, "היא מסננת הטוב, האם הדבר שאתה עומד לספר לי על ידידי הוא דבר טוב?" "להיפך", השיב האורח, "זה משהו איום ונורא, ומהי המסננת השלישית?" "השלישית היא מסננת ה-נחוצ" המשיך החכם, "האם זה נחוץ לספר לי את הדבר הנורא על ידידי, שספק אם הוא אמת?" אחרי לא מעט מחשבה השיב האורח: "לא, אין זה נחוץ כל כך". "אם כך" חייך הזקן החכם "אולי כדאי שתשתוק.."

לשון טובה- לשון רעה

אמר רבי שמעון בן גמליאל לטבי עבדו: צא וקח לי מאכל טוב מן השוק. יצא ולקח לו לשון. אמר לו: צא וקח לי מאכל רע מן השוק. יצא ולקח לו לשון. אמר לו רבי שמעון בן גמליאל: מפני מה

מבוא
אנכי ה'
לא יהיה
לא תשא
זכור את
כבוד את
לא תרצח
לא תנאף
לא תגנב
לא תענה
לא תחמוד

שאמרתי לך מאכל טוב לקחת לי לשון וכשאמרתי לך מאכל רע לקחת לי לשון? אמר לו: ממנה הטובה וממנה הרעה. כשהיא טובה אין טובה ממנה וכשהיא רעה אין רעה ממנה.

(ויקרא רבה ל"ג)

מי רוצה סם חיים?

אמרו רבותינו: מעשה ברוכל אחד שהיה מסבב בעיירות, והיה מכריז ואומר: "מי מבקש סם חיים?". שמעה בתו של רבי ינאי, אמרה לאביה: רוכל אחד מסבב ואומר מי מבקש סם של חיים. אמר לה: לך וקראי לו; הלכה וקראה לו אצל ר' ינאי. אמר לו: איזהו סם של חיים שאתה מוכר? אמר לו אותו הרוכל: אין אתה יודע מה הסם הזה? אמר לו: אפילו כן הודיעני. אמר לו: הבא לי ספר תהלים; הביאו לו וגיללו, והוא מראה לו מה שאמר דוד: "מי האיש החפץ חיים... נצור לשונך מרע... (תהילים ל"ד, י"ג-י"ד). מה עשה ר' ינאי? נתן לו ששה סלעים. אמרו לו תלמידיו: רבי, לא היית יודע הפסוק הזה? אמר להם: הן, אלא שבא זה וביררו בידי

(מדרש תנחומא, פרשת מצורע סימן ה)

הלכה למעשה!

רמב"ם הלכות דעות פרק ז

הלכה א -המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך, ואע"פ שאין לוקין על דבר זה עון גדול הוא וגורם להרוג נפשות רבות מישראל, לכך נסמך לו ולא תעמוד על דם רעך, צא ולמד מה אירע לדואג האדומי.

הלכה ב -אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם, יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע, והוא המספר בגנות חבירו אע"פ א שאומר אמת, אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו, אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי, על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות+. השגת הראב"ד/ אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר כך עשה איש פלוני. א"א לא אלא קשה הראשון מן השני שהראשון הוא תליתאי והורג נפשות והשני תנין ואינו הורג אלא את עצמו, בינה זאת+.

הלכה ג -אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד ב כולם, ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו, ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת: ג האומרו, והמקבלו, וזה שאומר עליו ד והמקבלו יותר מן האומרו.

הלכה ד -ויש דברים שהן אבק לשון הרע, כיצד מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה, או שיאמר שתקו מפלוני איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה וכיוצא בדברים האלו, וכל המספר בטובת חבירו בפני ה שונאיו הרי זה אבק לשון הרע שזה גורם להם שיספרו בגנותו, ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו, וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש כלומר שאינו מדבר בשנאה, הוא ששלמה אמר בחכמתו כמתלהלה היורה זקים חצים ומות ואמר הלא משחק אני, וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שיספר לתומו כאילו אינו יודע שדבר זה שדבר לשון הרע הוא אלא כשממחין בו אומר איני יודע שדבר זה לשון הרע או שאלו מעשיו של פלוני.

הלכה ה -אחד המספר בלשון הרע בפני חבירו או שלא בפניו, והמספר דברים ו שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע, ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה כבר נשמע הדבר ונודע, ואם סיפר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת אין בו משום ז לשון הרע, והוא שלא יתכוין להעביר הקול ח ולגלותו יותר.

הלכה ו -כל אלו הם בעלי לשון הרע שאסור לדור בשכונתם וכל שכן לישב עמהם ולשמוע דבריהם, ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע לבד.

ספר חפץ חיים, הלכות לשון הרע, כלל י', הלכה ב'

הדיבר

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

מותר לספר לשון הרע **כאשר יש תועלת מעשית מהדבר**. למשל: לספר על נוכל שמתחזה לעני, כדי שלא יתנו לו **צדקה**. לספר על אדם שיש לו בעיות חמורות בפני מי שחושבת להתחתן איתו. אם אדם נשאל למגרעות של אדם שהינו מכיר לצורך בירור התאמתו לעבודה או תפקיד. וכן להעביר ביקורת על אישי ציבור במטרה להרחיק מדרך בעייתית. היתר זה קיים, אם מתקיימים **שבעת התנאים הבאים**:

1. שיראה המספר את הדבר בעצמו, או שיתברר לו הדבר, ולא שיספר על סמך שמיעה מאחרים.
2. שיזהר מאוד לא להחליט מיד את הדבר שבדעתו לגנות, אלא יתבונן היטב על פי דרכי התורה האם הוא בכלל גנות ועבירה.
3. שיוכיח את החוטא בתחילה בלשון רכה.
4. שלא יגדיל העוולה יותר ממה שהיא, אלא יספר האמת ללא גזמא.
5. שיכוון לתועלת, ולא יכוון ליהנות מסיפור הפגם על חברו, וכן לא יספר מתוך שנאה שיש לו עליו זה מכבר.
6. אם יכול המספר לסבב את התועלת הקיימת בסיפור הגנות על חברו בדרך אחרת, בה לא יצטרך לספר עליו הגנות, אסור לספר. ואם יכול להקטין הגנות, והתועלת לא תיפגם כתוצאה מכך, מצווה עליו להקטינה.
7. שלא יסובב נזק לבעל הגנות יותר מכפי הדין, אילו היו מעידים עליו על גנות זו בבית דין. כך גם, למשל, עדות בבית דין אינה נחשבת ללשון הרע, כיוון שהיא נאמרת מתוך הכרח ומטרה להיטיב ולא לגרום נזק.

- מבוא
- אנכי ה'
- לא יהיה
- לא תשא
- זכור את
- כבד את
- לא תרצח
- לא תנאף
- לא תגנב
- לא תענה
- לא תחמוד

רגע של התבוננות אני מלך הדיבור

מהו הערך המרכזי שהדיבור יכול לתרום לחיי?

איזו התמודדות היתה/ישנה
בחיי בנושא הדיבור?

מהו הקושי שלי ביישום הדיבור?
איזו תובנה/הכרה יכולה להועיל
להתגברות על המכשול?

לבנות עולם טוב יותר עם הדיבור -
שווה בנפשך את ישומו של הדיבור
ברמה האישית והחברתית/לאומית.
במה ייתרם העולם דרך דיבור זה?

למעשה !
זהה וקבל על עצמך צעד פרקטי שיש בו
בכדי ליישם את הדיבור באופן מיידי -

הדיבור

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות